

ФМТ ФОНД ЗА МЕЖДУНАРОДНУЮ
ТОЛЕРАНТНОСТЬ

International Alert.

МЕДИАТОРДУН КОЛДОНМО КИТЕПЧЕСИ

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

МЕДИАТОРДУН КОЛДОНМО КИТЕПЧЕСИ

Бишкек - 2013

Бул документ Европа Бирлигинин каржылык колдоосу менен, Transition and Rehabilitation Alliance for Southern Kyrgyzstan (TASK) тарабынан жүзөгө ашырылып жаткан «Кыргызстанда конфликттердин алдын-алуу жана тынчтыкты орнотуу» долбоорунун алкагында иштелип чыккан.

Бул материалдын мазмунуна «Интернешнл Алерт» (International Alert) жана “Эларалык сабырдуулук үчүн” фондусу (FTI) толугу менен жооп берет жана бул материал кандай гана шарт болбосун, Европа Бирлигинин позициясын чагылдырбайт.

Бул басылма Эларалык өнүгүү боюнча АКШ Агенттиги (USAID) аркылуу америка элинин жоомарт колдоосу менен жарык көрдү. Басылманын мазмунуна «Интернешнл Алерт» (International Alert) жана “Эларалык сабырдуулук үчүн” фондусу жооп берип, ал USAID же АКШ Өкмөтүнүн көз-карашын чагылдырбайт.

© «Интернешнл Алерт» (International Alert) жана «Эларалык сабырдуулук үчүн» Фондусу, 2013-жыл.
Бардык укуктар корголгон. Маалымат булагына толук шилтеме берилмейинче, бул басылманын бир дагы бөлүгүн көчүрүп алууга, издөө тутумунда сактоого же электрондук, механикалык жолдор аркылуу өткөрүп берүүгө, көчүрмөсүн алууга, жаздырып алууга тыюу салынат.

Дизайн: Максат Болотбеков.

Интернешнл Алерт (International Alert) жөнүндө

International Alert – тынчтыкты орнотуу үмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү максатында, куралданган конфликттен жабыр тарткан адамдар менен жыйырма алты жылдан бери иштеп келе жаткан көзкарандысыз тынчтыкты куруу уюму. Мындан тышкары, биз коркунучту солгундатуу жана тынчтык мүмкүнчүлүгүн күчөтүү багытында иш алып барган өкмөттөр, БУУ сыяктуу эларалык уюмдар жана трансулуттук компаниялардын саясаты менен ык-амалдарына таасир эткенге аракет кылабыз.

Биз Африкада, Азиянын бир катар чөлкөмдөрүндө, Түштүк Кавказда, Жакынкы Чыгышта жана Латин Америка өлкөлөрүндө иш алып барып, жакында Улуу Британияда дагы бир нече долбоорлорду жүзөгө ашыра баштадык. Биздин саясатты иштеп чыгуу боюнча ишибиз тынчтык жана коопсуздук маселесине таасир эткен экономика, климаттык өзгөрүүлөр, гендер, эларалык уюмдардын ролу, гуманитардык жардамдын натыйжасы жана натыйжалуу/натыйжасыз жүргүзүлгөн мамлекеттик башкаруу ишинин жыйынтыктары сыяктуу негизги багыттарды камтыйт.

Биз дүйнө жүзүндөгү тынчтыкты куруучу алдыңкы БӨУдын бирибиз: биздин Лондон шаарындагы жамаатыбызда 159 адам иштеп, уюмубуздун дүйнө жүзү боюнча 14 чөлкөмдүк кеңсеси бар. Биздин кандайча жана кайсы жерлерде иштей тургандыгыбыз жөнүндө кененирээк маалымат алгыңыз келсе, төмөнкү дарек боюнча биздин вебсайтка кирип көрсөңөр болот: www.international-alert.org.

“Эларалык сабырдуулук үчүн” фондусу жөнүндө
“Эларалык сабырдуулук үчүн” фондусу (ФМТ) – конфликттердин алдын-алуу жана аларды тынчтык жолу менен чечүү жаатында иштеп келе жаткан бейөкмөт уюм. Аталган Фонд 1996-жылы Качкындардын иштери боюнча БУУнун Жогорку Комиссариатынын Башкармалыгынын колдоосу менен жүзөгө ашырылган “Конфликттерди трансформациялоо жана сабырдуулукка үйрөнүү” долбоорунун уландысы катарында 1998-жылы түзүлгөн.

Бүгүнкү күнү Фонд 100 ашуун долбоорлор менен программаларды жүзөгө ашырган. “Эларалык сабырдуулук үчүн” Фондусу – Борбордук Азияда конфликттердин алдын-алуу жана чечүү жаатында иш алып барган эң ири жана тажрыйбалуу уюмдардын бири. Фонддун командасында ар кандай улуттагы, курактагы жана квалификациядагы 20дан ашуун адам иштейт. ФМТнын башкы кеңсеси Бишкек шаарында жайгашып, Баткенде, Ошто жана Жалал-Абадда үч филиалы бар. Фонд Кыргызстандын, Тажикистандын жана Өзбекстандын БӨУрын бириктирип турган “Тынчтык өрөөнү” тармагын негиздеген. Аталган Фонд бир катар эларалык тармактардын, ошондой эле Борбордук Азия боюнча куралданган конфликттердин алдын-алуу боюнча Дүйнөлүк шериктештиктин (GPPAC) Чөлкөмдүк координатору болуп эсептелет.

КИРИШҮҮ

1. Долбоор жөнүндө кыскача маалымат
2. Колдонмонун максаттары жана багытталышы

1-БАП. КОНФЛИКТТЕРДИ ЧЕЧҮҮНҮН ИШ ЖҮЗҮНДӨГҮ ЫКМАЛАРЫ ЖАНА СТРАТЕГИЯЛАРЫ

1. Конфликт деген эмне?
2. Конфликттерди чечүү ыкмалары
3. Конфликттерди чечүү стратегиялары

2-БАП. МЕДИАЦИЯ

1. Медиациянын негизги алкактары
2. Медиациянын фазалары жана иш жүзүндөгү кейстен алынган мисал
3. Пайдалуу кеңештер

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР

ТИРКЕМЕЛЕР

TASK Эларалык бейөкмөт уюмдардын альянсы 2011-жылы “Кыргызстанда конфликттердин алдын-алуу жана тынчтыкты орнотуу” долбоорун жүзөгө ашырып баштаган. Бул шериктештик долбоор Европа Комиссиясынын каржылык колдоосу менен “Туруктуулук куралы” компонентинин алкагында жүзөгө ашырылып келүүдө.

Долбоордун максаты – конфликттердин булактары менен факторлорун солгундатып, ошону менен катар тынчтыкты жана туруктуулукту илгерилетүү. Бул максатка Кыргызстандагы конфликттердин алдын алуу боюнча иш алып барган 100 максаттуу коомчулуктун дараметин арттыруу, ошондой эле социалдык жана экономикалык өнүгүү, чыңалууну солгундатуу жана жалпы тынчтык кызыкчылыктарын илгерилетүү үчүн кошумча мүмкүнчүлүктөрдү жаратуу менен жетүүгө болот. Долбоордун башкы максаттык тобун коомчулуктун аялуу жана запкы тарткан аялдар, жаштар жана чакан бизнестин өкүлдөрү түзөт. Долбоорго Кыргызстандын түштүк чөлкөмү (Ош, Жалал-Абад, Баткен областтары) жана Чүй областы камтылган.

Долбоордун бири-бирин толуктап турган 6 багытынын бири – “Максаттык жааматтарда талаш-тартыштарды/конфликттерди жайгаруу боюнча иш алып барган медиаторлордун туйунун кеңейтүү жана бекемдөө” компоненти. Бул компонент боюнча “Эларалык сабырдуулук үчүн” Фондусу (FTI, Кыргызстан) “Интернэшнл Алерт” уюму (International Alert, Улуу Британия) менен шериктештикте медиаторлорго арналган ушул маалымааттык колдонмосун иштеп чыккан. Белгиленген маселенин алкагында “Кыргызстанда медиацияны колдонуу тажрыйбасынан алынган окуялар (кейс) жыйнагы” деген басылма жарык көрүп, анда республика боюнча жүргүзүлгөн медиация ишинин кеңири маалыматтык базасы келтирилген.

Бул маалыматтык колдонмо башталгыч жана улантуучу деңгээлдериндеги медиаторлор, ошондой эле өз ишинде конфликттерди жана талаш-тартыштарды тынчтык жолу менен чечип келген мамлекеттик түзүмдөрдүн, жергиликтүү коомдук институттардын өкүлдөрү жана бардык кызыкдар тараптар үчүн практикалык окуу куралы болуп саналат.

Аталган колдонмодо медиацияны конфликттер менен талаш-тартыштарды жөнгө салуунун кошумча ыкмасы катары жүргүзүү процессине байланышкан орчундуу түшүнүктөр сүрөттөлүп, конфликтология негиздеринин башкы теориясы келтирилген. Медиациянын ар бир фазасын чагылдырып берүү үчүн, алар иш жүзүндөгү мисал менен коштолот.

КОНФЛИКТТЕРДИ ЧЕЧҮҮ БОЮНЧА ИШ ЖҮЗҮНДӨГҮ ЫКМАЛАР ЖАНА СТРАТЕГИЯЛАР

Конфликт деген эмне?

Учурда “конфликт” деген түшүнүктүн бир катар аныктамалары бар. Төмөндө кыйла кеңири кездешкен аныктама келтирилди. «Конфликт – максаттары бири-бирине төп келбеген (же келбейт деп ойлошкон) эки же андан көп тараптын (адамдар жана топтор) ортосундагы мамилелер”.

Кандай гана конфликт болбосун, анын кандайдыр бир жаңы нерсени жаратуучу жана бар нерсени бүлүндүрүүчү күчү болот. Конфликтсиз онугуу болбойт. Өз убагында аныкталган пикир-келишпестиктер жана көйгөйлөр коомго тезирээк алдыга илгерилөөгө жардам берет. Ал эми пикир-келишпестиктерге көңүл бурулбай, алар чечилбей жатса, анда конфликт жаратуучу фазадан бүлүндүрүүчү фазага өтүп кетиши мүмкүн. Мисалы, Фергана өрөөнүндөгү коомчулуктардын деңгээлиндеги конфликттердин көпчүлүгү эскилиги жеткен сугат тутумунан, суунун туура эмес пайдаланышынан, суу жана жер ресурстарынын жетишсиздигинен улам келип чыккан. Ошону менен конфликттер коомдун көңүлүн учурдагы пикир-келишпестиктерге буруп, аны биринчи орунга “алып чыгышат”. Бирок өз маалында тийиштүү чаралар көрүлбөсө, конфликт тараптардын агрессиясын күчөтүп, түздөн-түз зордук-зомбулук иш-аракеттерин жаратышы мүмкүн.

Ушул нерсе менен конфликттин кыйла орчундуу белгилеринин бири байланышкан – конфликттин бүлүндүрүүчү күчүнө жол бербөө үчүн, аны алдын-ала божомолдоого жана аны башкарууга болот. Учурдагы коомдо конфликттердин саны күндөн-күнгө көбөйүп жаткандыктан, алардын табиятын, кандайча келип чыга тургандыгын жана кандай ыкмалар менен натыйжалуу чечүүгө боло тургандыгын түшүнүү үчүн көптөгөн аракеттер көрүлүүдө..

Конфликттерди чечүү ыкмалары:

Конфликтти чечүү үчүн кандайдыр бир иш-чараларды көрүүдөн мурун, учурдагы кырдаалды начарлатып жибербеген стратегияны тандоо керек. Көрүлө турган иш-аракеттерде конфликтке болгон сезимталдык эске алынышы керек. Конфликтке болгон сезимталдык – белгилүү бир татаал кырдаалды чечүү демилгесинин конфликтке терс же оң таасирин тийгизген кесепеттери болот деген ойго негизделет.

Конфликтке болгон сезимталдык дегенде, сиздин уюм:

- *сиз иштеген чөйрөнү жакшы түшүнө алат;*
- *ошол чөйрө менен сиздин иш-аракеттериңиздин өзара байланышын түшүнөт;*
- *терс натыйжаларга жол бербей, көрүлгөн иш-чаралардын оң таасирин күчөтүү үчүн, ошол өзара байланышты (чөйрө менен жооп иретиндеги чаралар) түшүнүп иш алып барат..*

Ошентип, конфликтти чечүү аракетинде ага кийлигишкен адам же уюм “Зыян келтирбоо” деген башкы принципти карманышы керек. Конфликтти изилдөө жана талдоодон баштап, белгилүү чараларды көрүүгө чейин аткарыла турган иш-аракеттер кийлигишүүдөн келип чыга турган терс таасирди солгундатуу же таптакыр жоюу үчүн ушул принципке негизделиши керек.

Жергиликтүү деңгээлде боло турган конфликтке кийлигишүү иш-аракеттери:

- мониторинг жана байкоо салуу;
- коомчулукту конфликт менен иштөөгө мобилизациялоо;
- маалыматтык кампаниялар;
- чечимдерди сүрөмөлөө (лоббирование).

Мониторинг жана байкоо салуу – конфликттин жүрүшүндө конфликттүү кырдаалдын өнүгүүсү жөнүндө маалымат топтогон адамдардын иш-аракеттери. Байкоочулар чыңалып турган кырдаалдагы окуяларга байкоо салып, байкоолорун топтолгон маалыматты андан ары талдай турган борборго тапшырышат. Адатта, бул - уюмдун мониторинг жүргүзгөн аналитикалык (талдоо) бөлүмү. Мындан тышкары, мониторинг отчетторун ЖМКда, тийиштүү бийлик органдарына, шериктерге жана тынчтыкты орнотуучу уюмдарга жайылтууга болот.

Зомбулукту шарттай турган опурталдуу факторлордун бири – ушак-айындар жана көпчүлүк учурларда алардын чын-төгүнүн аныктоо мүмкүн эмес. Андыктан, тигил же бул маалыматтын аныктыгын баалоо үчүн, алынган маалыматты улам-улам текшерип туруу керек.

Байкоочу кырдаалдагы өзгөрүүгө, конфликт жашыруун фазада болгондон же күч алган агрессия баскычына өтүп бара жаткандан баштап байкоо салышы мүмкүн. Эгер ушундай белгилер байкала турган болсо, тез арада ыкчам чараларды көрүү үчүн, айрыкча, жергиликтүү деңгээлде, маалыматты так жеткирүү ыкмалары болушу керек. Кырдаал жөнүндө маалыматты үзүрлүү пайдалана алган уюмдарга берүү тутуму иштелип чыгышы керек.

Коомчулукту конфликт менен иштөөгө мобилизациялоо – коомчулуктарды жалпы көйгөйлөрдү чечүү ишине жигердүү кийлигиштирүү. Тагыраак айтканда, бул процесстин жардамы менен, жергиликтүү коомчулуктар негизги көйгөйлөрдү биргелешип аныктап, алардын себептери менен кесепеттерин талдап, өзүлөрүнүн күчтүү жана алсыз жактарын, ошону менен катар тышкы мүмкүнчүлүктөр менен коркунучтарды аныктап, учурдагы жана мүмкүн болгон ресурстарды баалап, андан соң кырдаалды өзгөртүү боюнча стратегияны иштеп чыгышат. Андыктан конфликттүү кырдаалды изилдөөдөн ага таасир этүү аракеттерине өтүү эң маанилүү кадам болуп эсептелет. Конфликтти кандайдыр бир жол менен оң жагына өзгөртүп, тынчтыкты орнотууга аракет кылган иш- чараларда катышкан адамдар, уюмдар жана түзүмдөр болбой койбойт. Эң негизгиси, кыйла көбүрөөк натыйжага жетүү үчүн, так ошол адамдарды мүмкүн болушунча жигердүүрөөк кийлигиштирүү керек.

Маалыматтык кампаниялар – калктын белгилүү топторуна (башкача айтканда, максаттуу топтор) таасир этүү иш-чараларынын ар тараптуу тутуму. Адатта, мындай иш-чаралар жарандарга өзүлөрү үчүн дагы, бүтүндөй коом үчүн дагы пайдалуу боло турган жүрүм-турумдун жаңы үлгүлөрүн кабыл алууга түрткү берүү үчүн, жалпы жана жеке маалымдоо каражаттары жана каналдары (ЖМК, ар кандай акциялар ж.б.) аркылуу жүргүзүлөт. Маалыматтык таасир кандайча ишке ашырылат? Адам белгилүү бир тармактагы билимин жогорулатып, белгилүү бир нерсеге болгон мамилесин өзгөртүп, коомдо өзүн туура алып жүрүү шыктарын өздөштүргөндө гана.

Маалымат жетишсиз болсо, конфликт келип чыгышы мүмкүн. Баарлашуу начар болсо, конфликт күчөп, натыйжада, чатакташкан тараптар бири-бирин жана бүтүндөй кырдаалды түшүнө алышпайт. Мындай кырдаалда ар кандай ушак-айындар келип чыгып, алар топтордун башаламан жүрүм-турумун жаратып, жаңы адамдар пайда болуп, кырдаал бир кыйла татаалдашып, аны чечүү оңой эмес болуп калат.

Чечимдерди сүрөмөлөө – конфликтти жайгарууда олуттуу роль ойной турган тигил же бул чечимге таасир этүү үчүн, чечим кабыл алган адамдар менен түздөн-түз иштешүү. Мындан тышкары, акыйкаттык жана тынчтык идеяларын колдогон мыйзамдарды өзгөртүүнү дагы сүрөмөлөөгө болот.

Конфликттерди чечүү стратегиялары

Адам конфликтке кабылганда, ал кандайдыр бир стратегияны тандайт. Адатта, төмөнкүдөй үч негизги стратегиянын бирөөсүн тандоого туура келет:

- *бийликке негизделген стратегия – күч менен кысым көрсөтүү;*
- *укуктарга негизделген стратегия – сот чечими;*
- *кызыкчылыктарга негизделген стратегия – ортомчулук/медиация.*

Ыкмалар

Күч менен кысым көрсөтүү

МҮНӨЗДӨМӨЛӨР

Конфликттин катышуучуларынын биринин же үчүнчү тараптын бир тарап үчүн гана пайдалуу болгон чечимди кабыл алууга мажбурлоо максатында күч колдонушу. Төмөнкү учурларда колдонулат:

- тараптардын биринин позициясы кыйла артыкчылыктуу, ресурстары көбүрөөк болуп, күчтүүрөөк болсо;
- тез арада ыкчам иш-аракеттер өрүлбөсө, күчтүн колдонулушуна жана чоң жоготууларга алып келе турган өзгөчө кырдаал келип чыкса;

Бул ыкмада, чатакташкан тараптар чечим кабыл алуу процессинде аз катышкандыктан, чечимдердин туруксуздугун байкоого болот.

Сот чечими

Каршылаш тарап эмес, үчүнчү тарап (сот) чечим кабыл алганга мажбурлайт.

Бул ыкмада ишти териштирүүнүн так иштелип чыккан, мыйзамдаштырылган жол-жобосу колдонулуп, чатакташкан тараптар үчүнчү тараптын кабыл алган чечимин аткарууга милдеттенишет.

Бул учурда чатакташып жатышкан тараптар чечим кабыл алуу процессинде аздыр-көптүр катышышат.

Алар өз жүйөөлөрү менен далилдерин келтирип, өз талаптарын билдире алышат. Бирок чечимди үчүнчү тарап кабыл алат.

Медиация

Чатакташып жатышкан тараптар үчүнчү тараптын жардамы менен өзара алгылыктуу чечим издешет.

МЕДИАТОР - бул учунчу тарап, дискуссияда түзмө-түз катышпайт, бирок тараптардын суйлөшүүлөрүн жеңилдетип, алар озицияларынын астында жаткан өз кызыкчылыктарын менен керектөөлөрүн ойлоосуна жана койгойдун эффективдүү чечилишине жардам берет.

Бул учурда конфликттин ыйынтыгы чатакташып жатышкан тараптардын өзүлөрүнө байланыштуу, кабыл алына турган чечим эки тараптын тең кызыкчылыктарын канааттандырышы керек.

МЕДИАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ
АЛКАКТАРЫ

Түздөн-түз сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү аракетинен эч кандай жыйынтык чыкпай, тараптардын ортосундагы баарлашуу каналдары бөгөттөлгөн болсо, анда кырдаалды жайгаруу үчүн үчүнчү тараптын кийлигишүүсү талап кылынат. Ушул үчүнчү тараптын милдетин медиатор аткарат.

Медиация – бейтарап жана калыс үчүнчү тараптын катышуусу менен талаш-тартышты чечүүнүн кошумча жана купуя ыкмасы. Бул ролду медиатор аткарып, ал тараптарга өзара алгылыктуу жана майнаптуу чечим иштеп чыкканга, ошону менен талаш-тартышты жайгарганга жардам берет.

Бул аныктаманын негизинде медиациянын төмөнкүдөй белгилерин белгилеп өтүүгө болот:

- Медиатор талаш-тартыштын тарабы же тараптардын өкүлү эмес, жана так ушул нерсе анын белгилүү бир талаш-тартыштагы бейтараптыгын жана калыстыгын далилдейт.

- Медиатор талаш-тартыш боюнча чечим чыгарбайт, тескерисинче, тараптарга өз алдынча өзара пайдалуу жана жалпы тынчтык келишимге келгенге жардам берет.

- *Медиатор тынчтыкты куруучу эмес. Ал салыштырмалуу тынчтык шарттарында б.а. конфликт чыңалып, кайнап турган шартта эмес, конфликттин курчуган фазасына жеткенге чейин же ошол фазадан өткөндөн кийин гана иш алып барат.*

Медиациянын негизги принциптери:

- Медиатор бардык тараптар менен иш алып барып, четте кайдыгер карап турбастан, алардын кырдаалына сүңгүп кирет.

- Бардык тараптар процесске өз ыктыяры менен катышып, тигил же бул медиатор менен макул болушу керек.

- Медиатор талаш-тартыштын бардык катышуучуларына бирдей жардам бергенге аракет кылат.

- Медиация объективдүү чындыкты эмес, өзара пайдалуу чечимди, башкача айтканда, чатакташып жатышкан тараптардын кызыкчылыктарын бирдей деңгээлде канааттандырган чечимди издейт.

- Медиатор ортомчулук процессин жүргүзүп, аны көзөмөлдөйт, бирок талкуунун мазмунун башкарууга умтулбашы керек.

- Конфликттин альтернативалуу чечимдерин тараптардын өзүлөрү сунуш кылышып, ошону менен жалпы макулдашууга келишип, ошол чечимге болгон жоопкерчиликти сезиши керек.

Медиатордун негизги сапаттары:

Угуу жөндөмү. Башка адамдардын айткандарын кунт коюп угуп, аларды түшүнүүгө жана сабырдуу мамиле кылууга аракет кылат.

Жалган ишенимдерден жана сын көз-караштардан алыс болуу. Талкууга аралашып кетпөө, өзүнүн жеке көз-карашын билдирбөө жана сиз менен иштешип жаткан адамдардын жүрүм-туруму сиз күткөндөн таптакыр башкача болсо дагы, сынга албоо; “арадагы варианттарга”

макул болуу жана бирден-бир туура чечим табууга аракет кылбоо; адамдардын ортосундагы айырмачылыктарга сабырдуулук менен мамиле кылуу; ар кимдин айткан ар кандай сөздөрүнө, ойлоруна, ой жүгүртүүсүнө майнаптуу мамиле кылуу.

Ачууга алдырбай, өзүн токтоо кармоо.

Кимдир-бирөөнүн “туура эмес” жүрүм-турумуна оң маанайда, калыс мамиле кылуу; кандайдыр бир нерсеге көбүрөөк көңүл буруу жана токтоолук менен мамиле кылып, психологиялык жактан кысым көрсөтүлүп жаткандыгына карабастан, чыгармачылык менен ойлонуу.

Оң маанайды жоготпоо жана адамдарды жакшы сапаттарын көрсөтүүгө кубаттоо.

Башка адамдардын көңүл калуусун жана агрессия сезимин майнаптуу багытта башкара алуу жөндөмү; айтылган сөздү жүрөгүнө жакын кабыл албоо жөндөмү; ар дайым оптимисттик маанайда жүрүү; мыкты баарлашуу шыктарына ээ болуу; учуру келгенде адамдын маанайын көтөрүп, кубаттай алуу жана көздөгөн нерсесинен тайбоо.

Купуялуулукту сактай алуу. Чатакташып жатышкан тараптар менен жолугушуп жатып же жолугушуп бүткөндөн кийин, талкууланган көйгөйлөрдүн жана иш-аракеттердин купуялуулугун сактап иш алып баруу.

Тыкандык. Өз ишин иреттештире алуу, дамдарга эмне болуп жаткандыгын кабарлап туруу, медиация жүргүзүлө турган жерди туура тандап, даярдай алуу жана документтерди жүргүзө алуу шыктары.

Ошол эле маалда дүйнөлүк тажрыйбада, айрыкча, медиация жөнүндө мыйзамдарда, аталган жол-жобого тыюу салган айрым чектөөлөр бар:

1. Медиацияны, чатакташып жатышкан тараптар өзүндөгү агрессияны бири-бирине каршы иш-аракеттер аркылуу билдирип жатканда б.а. конфликт курчуп турган учурда жүргүзүүгө болбойт.

2. Бардык чатакташкан тараптар медиация процессине ыктыярдуулук менен катышышы керек, аларды катышууга мажбурлоого эч кимдин укугу жок.

3. Эгер конфликттин предмети оор же өзгөчө оор кылмыш иштери болсо, анда медиация жүргүзүлбөйт.

4. Эгер чатакташып жатышкан тараптардын бири же бир нечеси сот тарабынан жөндөмсүз деп табылса, медиация процессине жол берилбейт.

5. Эгер конфликт медиацияда катышпаган үчүнчү тараптын кызыкчылыктарына шек келтирсе, медиацияны жүргүзүүгө болбойт.

6. Эгер жөнгө салуу аракетинин предмети коррупциялык кылмыш иштери же мамлекеттин кызыкчылыктарына каршы багытталган кылмыш иштери болсо, медиация колдонулбайт.

7. Медиатордун иши олуттуу тоскоолдуктарга кабылса же анын өмүрүнө же ден-соолугуна коркунуч туулса, медиацияны жүргүзүү мүмкүн эмес.

8. Эгер медиатор белгилүү бир ыкманын жардамы менен конфликтти чечүү мүмкүн эмес экендигин айгинелеген себептерди көрсө, медиация жүргүзүлбөйт.

МЕДИАЦИЯНЫН ФАЗАЛАРЫ ЖАНА ИШ ЖҮЗҮНДӨГҮ ОКУЯДАН (КЕЙСТЕН) АЛЫНГАН МИСАЛ

Ар бир фаза Кыргызстанда жүргүзүлгөн медиация тажрыйбасынан алынган мисал менен коштолот. Төмөнкү бөлүмдө медиациянын ар бир этабынын теоретикалык жана практикалык бөлүктөрү көрсөтүлгөн.

Кейс жөнүндө маалым кат:

Бишкектин райондорунун биринде жергиликтүү ишкер колунда жок бир үй-бүлөгө өзүнүн көмөкчү чарбасынан турак-жай бөлүп берген. Үй-бүлө эки адамдан турган: 15 жашаар өспүрүм баладан жана анын энесинен. Алар ички мигранттар, күйөөсү менен ажырашып кеткенден кийин аял аракка берилип кеткен. Бала 3 классты гана бүтүргөн. Ата-энеси ажырашып кеткенден кийин, бир чети, документтери жок болгондуктан, экинчи чети, жөн гана окугусу келбегендиктен бала мектепти таштап салган. Ал аз келгенсип, баланын сөөк-саактары тынымсыз какшап ооруп жүргөн. Натыйжада, бала дене-бой жана акыл-эс жактан талапка ылайык жетилбей калган.

Күндөрдүн биринде бала кожоюнунун дүкөнүнөн 30 миң сом уурдап алган. Дүкөндүн ээсинин айтымында, алгач, баладан эч ким эч нерсе шекшиген эмес. Милиция кызматкерлери ишти тергешип, бул уурулук баланын колунан келгендигин аныкташкан.

Андан соң, иш сотко өтүп кеткен.

Медиаторлор ушул иштин үстүнөн тергөө жүргүзүлүп жаткан маалда (2-3-айлар) кийлигишишкен. Медиаторлор соттор жана социалдык кызматкерлер менен тыгыз иш алып барышкан.

Конфликт 2009-жылы болуп өткөн. Медиациянын алкагындагы иш-чаралардын топтому 4 айга чейин созулган.

Медиаццияга даярдануу – чатакташып жатышкан тараптар үчүн диалогду баштоого мүмкүнчүлүк берген шарттарды түзүп берүүчү иш-чаралар топтому. Өз кезегинде фаза төмөнкү иш-аракеттерден турат:

Медиацция кантип башталат? Чатакташып жатышкан тараптардын бири же талаш-тартышты чечүүгө кызыкдар болгон тарап конфликтти жөнгө салуу үчүн медиаторго (же медиаторлордун уюмуна) ушул жол-жобону жүргүзүүнү сунуш кылат. Сунуш жазуу жүзүндө дагы, оозеки жүзүндө дагы билдирилиши мүмкүн. Ортомчулук жол-жобосу чатакташып жатышкан тараптардын бардыгы медиацция жол-жобосунда катышуу жөнүндө сунушту кабыл алган учурдан башталат. Эгер тараптардын бири же экөөсү тең ушул сунушту четке кагышса, медиацция процессин жүргүзүү мүмкүн эмес.

1-тиркеме. Конфликттин тараптарына медиацция процессине катышууга чакыруу катынын үлгүсү.

2. Медиатор кантип тандалат? Медиаторду дайындоо баскычында тараптар эки маселени чечишет: биринчиси, медиаторлордун саны, экинчиси – медиаторлордун курамы, тагыраак айтканда, тиги же бул медиатордун талапкерлигин белгилешет. Ошол эле учурда, тараптар медиаторду өз алдынча же тийиштүү мекеменин же адамдын жардамы менен дайындап алышат.

3. Медиация процессине даярдануу иши кандайча жүргүзүлөт? Медиацияга эки жол менен даярданууга болот. Биринчиси, медиациянын уюштуруучулук- техникалык жагын даярдоо. Тагыраак айтканда, жолугушуунун катышуучулары үчүн эң ыңгайлуу жерди жана убакытты белгилөө. Экинчиден, жолугушуунун катышуучуларынын психологиялык жана маалыматтык жактан өз алдынча даярданышы. Психологиялык жактан медиатор дагы, талаш-тартыштын субъекттери дагы даярданышат. Мисалы, медиатор медиация жол-жобосун жүргүзүү үлгүсү менен тактикасын тандап, аны баштан-аяк ойлонуштуруп чыгат. Ал эми тараптар психологдорго, конфликтологдорго жардам сурап кайрыла алышат. Мындан тышкары, бул баскычта маалыматтык даярдык, башкача айтканда, белгилүү бир талаш-тартыш боюнча маалымат топтолуп, зарылчылык келип чыкса, эксперттер менен кеңешип, адистерди тартууга болот.

1-фаза: Медиацияга даярдануу

Конфликт жөнүндө маалымат, аны териштирген сот администрациясынан келип түшкөн. Сот менен медиация уюмунун ортосунда медиация жолу менен чечүүгө боло турган майда-барат сот процесстери боюнча өзара кызматташуу жана маалымат алмашуу макулдашылган.

Алгач, айыпталган бала жана анын энеси менен иштешкен. Баланын энеси ичкиликке берилип кеткендиктен, ал баласына жооптуу боло албай, жолугушууда анын кызыкчылыктарын коргой алган эмес. Андыктан медиатор ишке баланын тазжесин тарткан. Ал баланын расмий эмес өкүлү болуп берген.

Жабырлануучу тарап болгон дүкөндүн ээси алгач ачууга алдырып, мүмкүн болушунча, катаал жазаны талап кылып жаткан. Ага медиация процессин сунуш кылышканда, ал айыпталуучу тарап менен жолугушуу мүмкүнчүлүгүн четке кагып, конфликтти тынчтык жолу менен чечүү үчүн сүйлөшүүлөрдү жүргүзүүдөн баш тарткан. Анын мындай мамилесине карабастан, эгер оюн өзгөртүп калса, медиаторлор менен жолугушуп, алар менен сүйлөшүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болсун үчүн медиаторлордун байланыш маалыматтарын калтырып кетишкен. Бир жума өткөндөн кийин, медиатор жабырлануучу менен кайрадан жолугуп, медиация процессине болгон мамилесинин өзгөрүлгөндүгүн же өзгөрүлбөгөндүгүн сураган. Дүкөндүн ээси акыры айыпталуучу менен жолугушууга макул болгон.

Ошентип алардын жолуга турган жери белгиленген. Жолугушуу жери эки тараптын тең оюн эске алып тандалган. Мындан тышкары, жолугушуу өтө турган жерди тандоодо, эс алуу жана тыныгуу үчүн кошумча бөлмөлөр болушу керек деген ой эске алынган.

Өспүрүм бала менен дагы алдын-ала иштер жүргүзүлгөн. Балага медиация процессине катышуунун пайдалуу жактары түшүндүрүлгөн.

Өспүрүм бала өзүнүн кетирген күнөөсүн сезген. Алгач, өспүрүм дене-бою какшап ооруй бергендиктен, уурдалган акча анын операциясына керек болчу деп түшүндүргөн. Бала менен алдын-ала жүргүзүлгөн иште, акчаны уурдоого аны апасынын таанышы болгон бир эркек киши көндүргөнүн айтып берген. Баланын айтымында, уурдалган акчанын көбүнчөсүн ошол киши алып кеткен.

Калган акчага ал чөнтөк телефон сатып алып, достору менен бөлүшүп, аларга балмуздак алып берген. Ошентип, медиация соттон тышкары колдонула турган конфликтти чечүүчү кошумча ыкма болгон. Медиаторлордун айтымында, алар үчүн эң негизги максат – тараптарга бири-бирин түшүнүүгө жардам берүү болчу.

Медиация фазасы – чатакташып жатышкан тараптардын бетме-бет жолугушуусу, бул учурда медиатор алардын ортомчусунун милдетин аткарат. Медиация жол-жобосуна тараптардын ортодогу пикир-келишпестиктери талкууланып, өзара алгылыктуу чечимдер иштелип чыгат. Медиатордун милдети тараптардын ортосунда майнаптуу диалогду жүргүзүүгө шарт түзүп берүү. Өз кезегинде, медиация процесси төмөнкүдөй так логиканы сакташы керек:

1. Киришүү. Медиатор тараптарга медиация жол-жобосу, өзүнүн жана тараптардын иш милдеттери жөнүндө кыскача маалымат берип, өзара мамилелердин негизги эрежелерин белгилеп (мисалы, бири-биринин сөзүн бөлбөө, инсандыгына шек келтирген сөздөрдү колдонбоо ж.б.), медиациянын негизги принциптерин түшүндүрүп берет. Медиатор медиация процессин калыстык менен уюштуруп, баарлашууну оң маанайда жүргүзүп, диалогдун башталышында тараптарга сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жол-жоболору боюнча өзара макулдашууга келүүгө жардам берет. Жол-жобону макулдашып алуу зор мааниге ээ, себеби ал процессти коргоп, тараптарга алардын бири-бири менен сүйлөшүп, жалпы макулдашууга жете ала тургандыгын көрсөтүп берет.

2-фаза: Киришүү

Медиация жол-жобосунда өспүрүм бала, анын апасы, таежеси, дүкөндүн ээси, медиатор жана эки тараптын тең кызыкчылыктарын коргоп, аларга колдоо көрсөткөн соңкызматкерлер (2 адам) катышып отурушту.

Оболу, процесстин бардык катышуучулары эрежелерди макулдашып алышкандан кийин, ар бир тарап өз позициясын билдирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болду.

2. Тараптардын кириш сөзү. Ар бир тарап кырдаалды өз көз-карашы боюнча айтып берет. Ар бир тарап сүйлөп бүткөндөн кийин, медиатор алардын айткандарын кайталап, ар бир нерсеге басым жасап, катуу айтылган нерселерди жумшартып айтып берет. Көпчүлүк учурларда, бул тараптардын бири-бирин уга алуунун биринчи мүмкүнчүлүгү. Эң негизгиси, тараптар түздөн-түз бири-бири менен эмес, медиатор аркылуу сүйлөшүшөт. Тараптар көйгөйдү өз көз-карашы боюнча баяндап беришкенден кийин, алар соңку сөздөрүн билдиришип, кандайдыр бир нерселерди такташып же кошумчалай алышат.

2-фаза: Тараптардын кириш сөзү

Бала өз окуясын айтып берген. Анын айтымында, аны бир бейтааныш адам акча уурдаганга көндүргөн. Ал бир бөтөлкө арак алып келип, үчөө чогуу отурушуп, апасы экөө арак ичишкен. Белгилей кетүүчү нерсе, медиациянын так ушул жеринен баланын энеси уктап калып, ал медиация процессинен чыгып калгандыктан, анын ордуна баланын кызыкчылыктарын таежеси коргогонго аргасыз болгон. Андан соң бала ошол күнү болуп өткөн окуяларды ирети менен айтып бере баштаган.

Жабырланган тарап көбүнчө кандай сезимдерге дуушар болгондугун айтып берген.

Анын айтымында, ал ар дайым аларга жакшы мамиле кылып, аларга жардам берип келген. Негизи, медиация процессинде көбүнчө жабырланган тарап менен иштөөгө туура келди. Жабырлануучу өспүрүм баланын эмне үчүн ушундай нерсеге баргандыгынын себебин билгиси келди. Дүкөндүн ээси башынан өткөн нерселерди, кандай сезимдерге кабылгандыгын ачык-айрым айтып берип жатты.

Өспүрүм, алгач, коркуп жаткан эле, бирок медиация жол-жобосунун эрежелери ага өзүн кыйла коопсуз сезгенге жардам берди. Мындан тышкары, дүкөндүн ээси андан өч албай тургандыгын, жөн гана, чындыкты жана өспүрүмдү мындай жосунга барганга түрткү берген чыныгы себептерди билгиси келгендигин ачык айткан.

3. Күн тартибин белгилөө. Медиатор тараптарга фактылар менен жоромолдорду айырмалап билүүгө жана медиациянын жүрүшүндө талкуулана турган көйгөйлөрдү белгилөөгө жардам берет. Ал үчүн ар бир тараптын ой-пикирлери каралып, алардын ичинен кайсынысы жоромол, кайсынысы факт экендиги такталат..

2-фаза: Күн тартибин белгилөө

Тараптар менен жүргүзүлгөн бардык алдын-алуу иштери, ошондой эле белгиленген медиация жол-жобосун так сактоо чатакташып жатышкан тараптардын ортосундагы мамилелерди жөнгө салууга мүмкүнчүлүк берди. Талкуунун жүрүшүндө өспүрүмдү уурулукка түрткөн бейтааныш адамга көбүрөөк токтолушкан.

Дүкөндүн ээси ачуулангандыгын жашыра албай жатса дагы, ал агрессивдүү мамилени көрсөткөн эмес. Медиатор диалог маанайын жаратканга жардам берип, медиатор аркылуу алар бири-бирин угушуп, талаш-тартышты тынчтык жолу менен чечүү ыкмаларын тапканга аракет кылышкан.

4. Баалоо жана чечимдерди тандоо. Медиатор тараптардын күчтөрүн тең салмакташтырып, аларды ойлонууга, кандайдыр бир иш-аракеттерди көрүүгө, сүйлөшүүлөрдү кызматташуу өңүтүндө жүргүзүүгө, ошондой эле өзүлөрүнүн жана башка тараптын кызыкчылыктарын канааттандыра турган чечимдерди издөөгө шыктандырат. Айтылган ойлорго таянып, медиатор катышуучуларга эки (же андан көп) тарап тең макул боло турган чечимдерди баса белгилегенге жардам берет. Мындан тышкары, медиатор катышуучулар менен бирге ушул чечимдерди аткарууда келип чыга турган кесепеттерди ар бир тарап күткөн жана

каалаган натыйжалар менен салыштырып байкоо салат. Эгер медиациянын жүрүшүндө тараптар ачууга алдырып жиберилсе же кырдаал туңгуюкка кептелип калса, медиатор ар бир тарап менен өз-өзүнчө сүйлөшүүнү сунуш кыла алат. Ал тараптардын ортого койгусу келбеген маалыматын талкуулай алат. Тараптар менен өз-өзүнчө купуя шартта жолугушууда, алардын берген маалыматын алардын макулдугу менен гана экинчи тарапка билдирүүгө болот.

2-фаза: Баалоо жана чечимдерди тандоо

Тараптардын позицияларын тактап алгандан кийин, катышуучулар мындай кырдаалдан чыгуу жолдорун сүйлөшө башташты. Өспүрүм баланын апасы уурдалган акчаны төлөп берүүгө макул болду. Эң негизгиси, өспүрүм баланын өзүн дагы мындай жоопкерчиликке тартуу керек болчу.

Өспүрүмдүн таажеси бала менен анын апасын жумушка алып, аларды акча табуу мүмкүнчүлүгү менен камсыз кылууга даяр экендигин билдирди.

Жабырлануучунун ачуусу тарап, конфликтти жайгаруу жолун табууга аракет кылды. Медиация процессинен кийин, ал болуп өткөн окуянын ар бир нерсесин түшүнүп, өзүн токтоо алып отурду. Ал акчаны бөлүп-бөлүп алууга макул болду. Анын айтымында, кеп акчада эмес болчу жана аны төлөтүп алайын деген деле ниети жок болчу. Ал өспүрүм бала менен апасы кылган ишине болгон жоопкерчиликти сезишин каалаган.

5. Макулдашууга жетүү жана аны жол-жоболоштуруу. Медиатор тараптарга өзара пайдалуу макулдашууга жетип, аны документтештиргенге жардам берет. Тараптар, эгер алардын бирөөсү макулдашууну бузса, кандай кесепеттер келип чыга тургандыгын талкуулап алышы керек. Бул аяккы макулдашуунун пункттарынын бири болушу керек. Макулдашуу күчкө ээ болушу үчүн, ал так, даана түзүлүп, аны эки тарап тең так түшүнө алышы керек. Талаш-тартыш жөнгө салынгандан кийин, тараптар жазуу жүзүндө тынчтык келишимин түзүшүп, ага кол коюшат. Тынчтык келишимин түзүү менен, тараптар конфликтти жоюп, кабыл алынган макулдашууга байланып калышат. 2-тиркеме. Тынчтык макулдашуусунун текстинин үлгүсү.

2-фаза: Макулдашууга жетүү жана аны жол-жоболоштуруу

Шарттар белгиленгенден кийин, элдешүү макулдашуусуна кол коюлду. Жабырлануучу өспүрүм бала менен анын апасынын таежесинин кол астында иштеп, ай сайын 2 миң сомдон төлөп турушуна макул болду. Дүкөндүн ээсине уурулук башка бир бейтааныш адамдын катышуусу менен болгондугу чоң таасир эткен.

Ал эми өспүрүм бала, өз кезегинде, калыбына келтирүү программасынан өтмөк болду. Медиаторлор баланы операция кылуу маселесине жардам беришмек болду.

Жолугушуунун соңунда, дүкөндүн ээси өзүнүн тынчын алган суроолорго жооп алып, көңүлү тынчыгандыгын айткан.

Постмедиация мезгилде тараптардын ортосунда түзүлгөн макулдашуунун жүзөгө ашырылышын көзөмөлдөө иши камтылат. Бул фазанын алкагында, макулдашууну жүзөгө ашырууда келип чыккан көйгөйлөрдү талкуулоо үчүн, катышуучулар менен өз-өзүнчө же биргелешкен жолугушууларды өткөрүү керек. Зарылчылык келип чыкса, кошумча сүйлөшүүлөрдү дагы жүргүзсө болот.

3-фаза: Постмедиация

Талаш-тартыш медиация жолу менен чечилгендиктен, адвокат сотко өтүнүч кат жолдоп, иш сотко каралбай турган болду.

Үч айдын ичинде үй-бүлө дүкөндүн ээсине такай акча төлөп турушкандан кийин, төртүнчү ай болгондо алар таежесинен кетип калышып, дайынын билдиришкен эмес.

Медиаторлор бул жагдай боюнча жабырлануучу тарапка кайрылышкан. Дүкөндүн ээси аларды кечиргендигин айткан. Ага кылмыш тартибинде өспүрүм бала менен анын энесин куугунтукка алуу сунушталган. Мындан тышкары, медиациянын жүрүшүндө кабыл алынган чечим боюнча жабырлануучу калган акчаны кылмышкерлердин таежесинен талап кылууга укугу бар болгондугуна карабастан, ал кылмышкерлерди кечиргендигин дагы бир жолу айткан.

Бала менен анын энесинин дайыны жок болгондуктан, балага операция жасалбай калган.

Учурда алар жөнүндө эч кандай кабар жок, мындан тышкары, баланын тагдыры жана анын оорусу дагы белгисиз бойдон калууда.

МЕДИАЦИЯ ПРОЦЕССИНДЕГИ ИШ-АРАКЕТТЕРДИН ТОПТОМУ:

Медияцияга даярдануу

- Медияцияны сунуштоо
- Медиаторду тандоо
- Катышуучуларды, медияция өтө турган жерди жана медияцияны өткөзүү стратегиясын аныктоо

2. Медияция

- Киришүү
- Тараптардын кириш сөзү
- Күн тартибин белгилөө
- Чечимдерди баалоо жана тандоо
- Келишимге жетүү жана аны түзүү

3. Постмедияция

- Келишимдин аткарылышын контролдоо

Жагымдуу маанай жаратуу. Чатакташып жатышкан тараптар конфликтке түздөн-түз байланышпаган жерге чакырылат. Мисалы, конфликт ишканада болуп жатса, анда чатакташып жаткан тараптардын бирөөсү иштеген бюродо же жайда жолугушууну өткөрүүгө болбойт. Маектешүү чатакташып жатышкан тараптар жаңы ойлорду ойлоно алышы үчүн, чыр-чатактын терс жактарын эске салбаган ээн-эркин шартта жүргүзүлүп, жолугушуу өткөрүлө турган жай катышуучуларда жагымдуу маанай жаратышы керек. Жайды жасалгалоо ишине катышуучуларды жайгаштыруу иши дагы камтылат. Тагыраак айтканда, анда каршылаштар үчүн бирдей шарттар түзүлүп, катышуучулар бири-бирин жана медиаторду көрүп турушу керек.

Тааныштыруу. Медиатордун жүрүм-туруму жана айта турган биринчи сөздөрү зор мааниге ээ. Ал, адегенде, коркуу жана кооптонуу сезими өкүм сүрбөгөн, ээн-эркин жагымдуу маанай жаратышы керек. Ал үчүн анда-санда кубаттоо сөздөрүн айтып турушу керек. Медиатор өзүн жана каршылаш тараптарды бири-бири менен тааныштырып өтөт. Тагыраак айтканда, чатакташып жатышкан тараптарды өзүлөрү жөнүндө көбүрөөк маалымат айтып берүүгө шыктандыруу үчүн, медиаторлор өзүнүн аты-жөнүнөн, кесибинен жана кесиптик квалификациясынан жана тажрыйбасынан тышкары, өзү жөнүндө жеке маалымат (үй-бүлөлүк абалы, балдары) беришсе ашыкча болбойт.

Мурунку абал. Медиатор тараптардын бири менен алдын-ала сүйлөшүп алып, кандайдыр бир нерселерди “оюнан чыгарып” сүйлөп жатат деген шектенүү сезимине жол бербөө үчүн, катышуучулар медиация процессин жолуккандан баштап учурдагы мезгилге чейин сүрөттөп, колунда бар маалыматтары менен бөлүшүшөт. Медиатор тараптардын эч бирине боор тартпастан, бардыгына бирдей мамиле жасоого тийиш.

Күтүүлөрдү аныктоо же тууралоо. Алынган маалымат бир жактуу же жаңылыш болуп калбашы үчүн, медиаторлор чатакташып жатышкан тараптар берген маалыматтын туура экендигин улам-улам сурап же тактап турушат. Ушуну менен, алар эч бир тарапты жактабагандыгын айгинелеп, аларга ишенүүгө боло тургандыгын далилдей алышат. Так ушул маалда, белгилүү бир шарттарды эске алуу менен, медиация процессинин катышуучуларынан алардын күтүүлөрүн тактап алууга болот. Эгер катышуучулардын күтүүлөрү чыныгы турмуштан өтө эле алыстап кетсе, аны төмөнкү кадам менен тактап коюуга болот.

Медиация ыкмасын түшүндүрүү. Алдын-алуучу фазада медиация жөнүндө кеңири маалымат берилип кеткендигине карабастан, медиация технологиясын, медиаторлордун ролун жана негизги эрежелерди дагы бир жолу эскертип коюу керек. Тараптар медиациядан эмнени күтүү керек жана кандай нерселер маанилүү экендигин так билип алышы керек. Мындан тышкары, бардык тараптарга бирдей маалымат берилип, алар аны түшүнүү менен кабыл алышы керек деген эреже бар. Медиациянын жүрүшүн майда-баратына чейин эмес, жалпы-жонунан сүрөттөсө болот. Эң негизгиси, каршылаштар кандай нерсенин кандай учурда жасала тургандыгын билиши керек, мисалы, көйгөйдү чечүү боюнча сунуштарды келтирүүнүн өзүнүн убакыт-сааты бар. Медиаторлор бул процессти тескеп, ага жооптуу экендигин, зарылчылык келип чыкса, кандайдыр бир нерсени кийинкиге жылдыруу үчүн процесске кийлигише тургандыгын алдын-ала эскертип коюшат. Ушундай эскертүүдөн кийин, катышуучулар медиаторлордун кийлигишүү аракетин түшүнүү менен кабыл алышат.

Даярдык жана каршылык көрсөтүү. Бул фаза чатакташып жатышкан тараптардын айтылып өткөн технологияларга жана эрежелерге баш ийүүгө даяр экендиги менен аяктайт. Алардын ар бири өзүлөрүнүн макулдугун жекече билдирип чыгышы керек. Ар бир катышуучу өзүнүн даярдыгын жеке өзү билдиргенде, анын жоопкерчилик сезими жогорулап, кабыл алынган

чечимдерди так аткарууга аракет кыла баштайт. Эгер ишенбегендик же каршылык көрсөтүү аракеттери байкалса, аларга көңүл бурбай койгонго же аларга каршы жүйөөлөрдү айтып четке кагып салганга болбойт. Алардын айткандарын кунт коюп угуп, ишенбегендик сезимдерине олуттуу мамиле жасалып жаткандыгын көрсөтүп, аларды ушул нерсе менен гана жоюп койсо болот. Андан ары ишенбегендик сезимин солгундата же таптакыр жоё турган макулдашууларды орнотууга болот.

Ишке байланыштуу жана уюштуруу маселелери.

Отурумдардын узактыгы жана саны, тыныгуу берүү, маселесин кантип чечүүгө болот деген сыяктуу уюштуруу иштерин жөндөп алууга болот. Кийинчерээк медиаторлорду даярдоо жана башка максаттар үчүн аудио же видеотасма жаздырып алуу керек болсо, аны алдын-ала бардыгы менен талкуулоо талап кылынат. Мындан тышкары, медиациянын жүрүшүндө тасмага түшүрүп алуу мүмкүнчүлүгүн дагы макулдашып алуу керек. Эң негизгиси, ушул нерсе медиаторлордун пайдасына жасалып жаткандыгын, башкача айтканда, алар болуп өткөн нерсени кайрадан эстеп, анын үстүнөн иштей тургандыгын жана видеожазмалардын купуялуулугу сактала тургандыгын түшүндүрүп коюу керек. Видео же аудио жазмаларда каршылаш тараптардын айткан нерселеринин бардыгы жазылып, айрым нерселерге басым жасалып, айрымдарына көңүл бурулбай калгандай сезим калбашы керек. Жазууларды байкатпай жана бардыгын текши кылып тартып алуу керек же аны медиатордун шериги жасайт.

Чатакташып жатышкан тараптардын айрымдарынын көз караштары. Жолугушуунун башында конфликттин тараптары бул жерге чогулгандыгынын себеби, кандай нерселерди айткысы келгендиги жөнүндө ой жүгүртүшөт; зарылчылык келип чыкса, алардын айткандарын жазып алууга болот. Ушуну менен, кырдаалды кийинчерээк баяндап бере тургандардын иши аздыр-көптүр жеңилдейт. Бул фазада талашып-тартышып жаткан тарап өз оюн ачык билдирип, бугун чыгарып алышы керек, ал эми

медиатор жана конфликттин башка тарабы, өз кезегинде, чатакташып жаткан тараптын жүрүм-турумун дуруссураак түшүнө алышат. Үчүнчү калыс жактардын катышуусу менен, буга чейин ачык айтылбаган нерселер аныкталып, конфликттин тараптары бири-биринин көз-карашын биринчи жолу толугу менен уга алышы мүмкүн.

Чатакташып жатышкан тараптардын ар биринин көз карашы. Адатта, медиаторлор, алгачкы сөздү аларга биринчи кайрылып, демилге көтөрүп чыккан тарапка беришет. Эгер конфликттин башка тарабы албууттанып, чыдамы кетип жатса, анда ал каршылаш тарапты узак убакытка чейин уга албай коюшу мүмкүн, андыктан биринчи сөздү ага берүү оң. Дагы бир вариант – алсыз тарап кыйла күчтүүрөөк тараптын астында басырылып калбасы үчүн, биринчи кезекти ага берүү сунушталат. Уга турган тарапка “эч нерсе кылбай” отура бербестен, айтылып жаткан нерсени кунт коюп угуп, кандайдыр бир нерсеге каяша айтып жибербей сөзгө кезек берип, карманып отурушу керек экендигин түшүндүрүү керек. Айтайын деген каяша ой-пикирин унутуп калбашы үчүн, аларды жазуу куралдары менен камсыз кылууга болот. Алардын кезеги келгенде, алар өзүлөрүнүн кайчы пикирлерин билдирип, түзөтүүлөрдү киргизе алышат. Жолугушуунун соңунда, медиатор маанилүү учурларды жыйынтыктап, катышуучулардан резюменин туура жана толугу менен толтурулгандыгын же толтурулбагандыгын сурайт. Эгер жок деп жооп беришсе, ага түзөтүүлөр менен толуктоолорду киргизүү керек. Угуучулардын суроолору болсо, тартынбай сурай алышат жана аларга сөзсүз жооп берилиши керек.

Жалпы нерселер менен айырмачылыктарды аныктоо. Бардыгы өз көй-караштарын билдирип чыгышкандан кийин, медиаторлор, чатакташып жатышкан тараптар байкабаган жалпы нерселерди белгилешет. Ошол жалпы нерселерди бардыгы көрө алгыдай кылып, чоң кагазга жазып чыгышат. Натыйжада, тараптар каршылаштарынын каалоолорунун айрымдары өзүлөрүнүн кызыкчылыктарына дал келе тургандыгын байкашы керек. Андан соң, талаш-тартыштуу учурлар

бир жерге топтолуп, жазуу жүзүндө тизмеленип чыгышы керек. Так ушул учурлар боюнча иш уланат.

Конфликтти ачыкка чыгаруу/тереңдөө. Мурунку фазада жашыруун кызыкчылыктар менен эмоциялар жөнүндө көп нерсе айтылып, бири-бирин түшүнүү сезими жогорулагандан кийин, конфликтти андан ары териштирүүнүн кажети жоктой сезилиши мүмкүн. Эми, конфликтти чечүү жолдорун издөөгө кез келди деген ой жаралат. Бирок, биринчи фазада жалаң гана фактылар гана келтирилип, ага көп убакыт короп кетиши мүмкүн. Медиаторлор баяндоо фазасында тараптардын сөзүн бөлбөй, ошону менен катар, бир топко чейин унчукпай отуруу кыйын болгон угуучуларга дагы байкоо салып турушу керек. Андыктан кийинки отурумга чейин тактоочу суроолорду берүүнү жана сезимдерди билдирип сүңгүп кетүүнү токтото туруу оң.

Сурамжылоо. Медиаторлор конфликттин олуттуу себептери камтылышы мүмкүн деген учурларга көбүрөөк токтолуп өтүшөт. Көйгөйдүн себептерин тезирээк түшүнө алуу үчүн, медиаторлор, алгач, жөнөкөй көйгөйдүн үстүнөн иштей башташат. Бирок тез арада чечүүнү талап кылган көйгөй бар болсо, анда ишти алгач ошондон баштоо керек. Багыттоочу суроолор менен тараптардын сезимдерин, кызыкчылыктарын жана көйгөйдүн башка жашыруун себептерин аныктоого болот. Конфликтти аныктоо аракети аркылуу катышуучулар бардыгын өзүлөрү түшүндүрүп, конфликтти жана аны чечүү мүмкүнчүлүктөрүн тереңирээк түшүнө алышат. Чатакташып жатышкан тараптар айтайын деген оюн жана конфликттин чечилишин кандайча элестетише тургандыгын билдирүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек. Бирок ошол эле маалда аны жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгү зор мааниге ээ эмес. Каршылаш тараптарга дагы акырындык менен ачыкка чыгып жаткан сезимдерин, кызыкчылыктарын жана башка жашыруун себептерди билдирүү мүмкүнчүлүгү берилиши керек. Эң негизгиси, бул учурда конфликт такталып, тараптардын ортосунда бири-бирин түшүнүү жана ишенүү сезими бекемделе баштайт.

Көйгөйдү чечүү/чечимдерди иштеп чыгуу.

Бардык катышуучулар кырдаалга атаандаш тараптардын күрөшү катары эмес, жалпы көйгөй катары мамиле жасашы үчүн, буга чейинки фазаларда аларда каршылаш тараптын жүйөөлөрү менен кызыкчылыктарын түшүнүү сезимин ойготуу керек. Алар ар бир тараптын жүрүм-турумун түшүндүргөн себептер менен кызыкчылыктар бар экендигин, ошондой эле ушул нерсени эске алган чечимдерди табуу керек экендигин моюнга алышат. Ошондуктан тирешүүгө караганда биргелешип аракеттенүү менен талаш-тартышты тезирээк жайгарууга болот, башкача айтканда, каршылаш тараптын максаттарын эске алганга канчалык аракет кылган сайын, өзүмдүн каалоолорумду тезирээк билдирип, түшүндүрө алам. Эң эле жакшы болду дегенде, бардык тараптардын кызыкчылыктарын бири-бири менен макулдаштырууга мүмкүн болгондуктан, алардын бардыгын канааттандырууга болот. Болбосо, жалпы пайда алып келип, акыйкаттуулук критерийлерине жооп берген чечимдерди иштеп чыгуу керек.

Мүмкүн болгон чечимдерди топтоо. Эгер бул нерсе мурунку фазада жасалган эмес болсо, анда медиаторлор жалпы конфликтти бир кыйла майда спецификалык көйгөйлөргө бөлүштүрүп, алардын жеңилинен башташат. Алгачкы ийгиликтүү натыйжалар көрүнө баштаганда, кыйла татаалыраактарына өтө берсе болот. Конфликтти талдоо процессинде чечимдин бир катар багыттары же мүмкүнчүлүктөрү аныкталып, эми аларды кайрадан эске салып, зарылчылык келип чыкса, аларды жазып алууга болот. Конфликтти чечүүнүн колго тийген биринчи мүмкүнчүлүгүн тандап, ошону менен токтоп калуу туура эмес. Себеби биринчи чечим ар дайым эле туура боло бербейт. Бул учурда чоң ийгиликтерди алып келе турган жаңы чыгармачыл ойлор көз жаздымда калып калышы мүмкүн. Андыктан, алгач мүмкүн болгон чечимдердин санын көбөйтүп алып, жаңыларын топтоо керек, ушуну менен конфликттик кырдаалдан чыгуу боюнча өзгөчө ойлор келип чыгышы мүмкүн. Ойлорду топтоп, алардын үстүнөн андан ары

иштөөдө, катышуучулар көйгөйдү чечүүнүн олуттуу ык-амалдарын байкабай калышса, аларды медиаторлор сунуш кыла алышат. Бирок аларды таңуулоого тыюу салынат, себеби тараптарда аларды четке кагуу мүмкүнчүлүгү болушу керек. Мисалы, медиатор өз сунушун: “.... кылсак кандай болот?” деп киргизсе болот. “Мен силерге төмөнкүнү сунуш кылам” деп кесе айтканга караганда, мындай сүйлөм менен көйгөйдү чечүү процессине азыраак таасир этүүгө болот.

Чечимди баалоо жана тандоо. Конфликтти чечүүнүн ар кандай мүмкүнчүлүктөрү менен ага байланыштуу ойлор топтолгондон кийин, алар иргелип, бааланат. Чыныгы турмуштан алыс, алгылыктуу эмес ойлор дароо четке кагылып, калгандарын болсо тагыраак текшерип чыгуу керек. Сунуш кылынган ойдун оң жактарын жана аны жакшыртуу мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө суроолорду берүүгө болот. Бардык тараптар утушка ээ боло турган макулдашууларга багытталган иш-аракеттердин эркиндигин кеңейтүү үчүн, медиатор маектешүүнүн башка катышуучулары менен бирге бөлүнө турган “таттуу токтоту” чоңойтушу керек. Мисалы, чатакташып жатышкан тараптар али колдоно элек каржылык колдоо жана үнөмдөө мүмкүнчүлүктөрү аныкталат. Методикалык жактан бардык тараптар аткара турган милдеттемелерди, андан соң айрым катышуучуларга гана тийиштүү милдеттемелерди келтирип өтүү керек. Эпке келтирүү үчүн кысым көрсөтүүгө тыюу салынат, болбосо, тараптар жеткен макулдашуулардын шарттары сакталбай калышы мүмкүн.

Толуктап чыгуу. Көйгөйдү чечүүнүн алдын-ала иргелип алынган мүмкүнчүлүктөрү майда-баратына чейин талданып, толукталып, иштелип чыгат. Ал үчүн кошумча маалымат же консультациялар үчүн адистерди кийлигиштирүү талап кылынат. Эгер чатакташып жатышкан тараптар жалпы чечимге келе албай жатышса, “бир текст ыкмасын” колдонууга болот. Бул ыкмада медиаторлор текст сунуш кылышып, ага катышуучулардын сунуштарына жараша акырындык менен өзгөртүүлөрдү киргизип, аны толуктап иштеп чыгышат.

Работа с конфликтом (Конфликт менен иштөө), Саймон Фишер. – Алматы шаары, 2001.

Руководство для медиаторов (Медиаторлор үчүн колдонмо), П. Муллоджанов, Н. Алдашева, А. Султанов. – Бишкек шаары, 2006.

Медиацция: посредничество в конфликтах (Медиацция: конфликттерде ортомчулук кылуу) Х. Бесемер. – Калуга, 2004.

Справочник медиатора (Медиатордун маалымдамасы). Дж. И. Биар жана Эйлин Стиф. - 3-чыгарылыш, 1997.

Стадии медиацции. (Медиацциянын баскычтары). Конусова В. Т. Казак гуманитардык-юридикалык университеттин жарандык-укуктук дисциплиналар кафедрасынын издоонучусу.

Медиацция как альтернативная процедура урегулирования споров (Медиацция – талаш-тартыштарды жөнгө салуунун кошумча жол-жобосу). Цисана Шамликашвили. – Москва шаары, 2010.

Азбука медиацции. (Медиацция алиппеси) Медиацция жана укук боюнча илимий-методикалык борбор – Москва шаары, 2011.

Приглашение к медиацции (Медиаццияга чакыруу) Махтельд Пель. – Москва шаары, 2009.

Медиацция для менеджеров (Менеджерлер үчүн медиацция). Джон Кроули, Кэтрин Грэм. – Лондон шаары, 2007.

Практикум по конфликтологии (Конфликтология боюнча практикум), С.М. Емельянов.

Укуктук адабияттар сайты www.jurlib.ru

1-тиркеме.

Чатакташып жатышкан тараптарды медиация жол-жобосуна чакыруу катынын үлгүсү

Урматтуу _____!
(чатакташып жатышкан тараптардын бири)

_____ (медиация жол-жобосун өткөрүп берүүнү суранган адам же уюм көрсөтүлөт) Сиз менен _____
(чатакташып жаткан тарап) ортосунда бир катар көйгөйлөр келип чыккандыктан, ал биз менен байланышты. Биз сизге келип чыккан кырдаалды жөнгө салууга чын жүрөктөн жардам бергибиз келет.

Бул учурда биздин уюм Сиз менен, бир дагы тарапты жактабаган бейтарап үчүнчү жак катары иш алып барат. Толук бейтараптык принцибин кармануу менен, биз эки тарапка тең акыйкаттуу боло турган чечимди таап бергенге аракет кылабыз. Биз эки тарап тең жана биздин эки медиатор катыша турган жолугушууну уюштурсак болот. Ар бириңер өз көз-карашыңарды билдирип, андан соң ыктыярдуу сактай турган макулдашууну иштеп чыгуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болосуз.

Мындай жолугушууну Сиз жашаган жерден алыс эмес жерде жана Сиз үчүн ыңгайлуу болгон убакытта өткөрсөк болот.

Төмөндө медиация жол-жобосун кеңири түшүндүрүп берген маалыматтык брошюра тиркелген. Бизге телефон чалыңыз, майда-барат нерселерди кеңири талкуулап, биздин уюмдун Сизге канчалык деңгээлде пайдалуу боло ала тургандыгын аныктап көрөбүз.

Сиздин ой-пикириңизди чоң кубаныч менен угабыз!

Терең урматтоо менен

2-тиркеме.
Тынчтык макулдашуусунун үлгүсү
Медиация боюнча макулдашуу №
(жалпы форма)

_____ « ____ » _____ жыл.
 (түзүлгөн жер) (түзүлгөн күн)

 _____,
 (уюмдун толук аталышы жана адамдын аты-жөнү)

Мындан ары чогуу “Тараптар” деп атала турган, бир тарабынан, мындан ары “1-тарап” деп атала турган _____ негизинде иш алып

барган _____ жана
 (уюмдун толук аталышы жана адамдын аты-жөнү)

экинчи тараптан, мындан ары “2-тарап” деп атала турган _____

негизинде иш алып барган _____
 _____ учурдагы Макулдашууга кол коюшту.

(уюмдун толук аталышы жана адамдын аты-жөнү)

1. Макулдашуунун предмети

Тараптар, медиатор катарында (медиация жол-жобосунун өткөрүлүшүн камсыз кылуучу уюмдар)

_____ тартуу

(медиацияны жүргүзүп жаткан уюмдун аталышы же аты-жөнү, даректери, телефондору, электрондук почтасы)

менен, _____
(талаш-тартыштын же талаш-тартыштардын предмети)

_____ маселеси боюнча

талаш-тартышка байланыштуу медиация жол-жобосун аткарышты.

2. Медиация төмөнкүдөй тартипте өткөрүлдү:

(медиация жол-жобосунун өткөрүлүшүн камсыз кылган тийиштүү уюм тарабынан бекитилген медиация жол-жобосун өткөрүү эрежелерине шилтеме же ушул талаш-тартышты жөнгө салуу үчүн өткөрүлгөн медиация жол-жобосунун өзгөчөлүктөрү, ошондой эле Тараптардын укуктары жана милдеттерин жана башка шарттарын көрсөтүү менен тартипти белгилөө).

3. Медиация жол-жобосун өткөрүү мөөнөтү: _____

4. Медиатордун (медиация жол-жобосунун өткөрүлүшүн камсыз кылуу боюнча ишти жүзөгө ашырган уюм) медиацияны өткөрүү боюнча ишинин акысын Тараптар тең бөлүп төлөшкөн.

5. Медиациянын натыйжасында Тараптар төмөнкүлөр боюнча макулдашышты:

5.1. 1-тарап 2-тарапка _____ мөөнөт ичинде _____ өлчөмүндө (санында) _____, 2-тарап 1-тарапка _____ мөөнөт ичинде _____ өлчөмүндө _____ милдеттенет.

5.2. 1-тараптын 2-тараптан _____ мөөнөт ичинде _____ өлчөмүндө (санында) _____ укугу бар. 2-тараптын 1-тараптан _____ мөөнөт ичинде _____ өлчөмүндө (санында) _____ укугу бар.

6. Ушул Макулдашуу сотко же бейтарап сотко кайрылууга тоскоол болбойт.

7. Тараптардын макулдашуусу менен же тараптардын биринин талабы боюнча

бул Макулдашууну өзгөртүүгө же бузууга болот. Мындан тышкары, төмөнкү учурларда Макулдашууну мөөнөтүнөн мурда токтотууга болот:

- тараптардын бири жок кылынса (каза болуп калса);

- соттун чечими менен Макулдашуунун иш-аракеттери токтотулса.

8. Тараптардын ортосунда ушул Макулдашуунун аткарылышына байланыштуу талаш-тартыштар келип чыкса, Тараптар аларды сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жолу менен ар кандай иш-чараларды колдонуп чече алышат..

9. Белгиленген талаш-тартыштарды сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жолу менен чечүү мүмкүн эмес болсо, талаш-тартыш _____

_____ каралат.

(талаш-тартышты карай турган соттун аталышы)

10. Тараптар ушул Макулдашууга же анын аткарылышына байланыштуу кандай гана маалымат болбосун, башка тараптын жазуу жүзүндөгү макулдугусуз аны жалпыга жарыялабаганга милдеттенишет, маалымат мыйзам боюнча талап кылынып жаткан учурларды эске албаганда.

11. Ушул Макулдашууда каралбаган нерселер боюнча Тараптар мыйзамга ылайык жетектелишет.

12. Бардык жазуу жүзүндөгү кабарлар төмөнкү даректер боюнча жөнөтүлөт:

1-тараптын дареги _____;

2-тараптын дареги _____.

13. Ушул Макулдашуунун 16-пунктунда көрсөтүлгөн маалыматтар өзгөрүлсө,

Тараптар бири-бирине _____ күндүн ичинде жазуу жүзүндө кабар беришет.

14. Ушул Макулдашуу түзүлгөн учурдан баштап күчүнө кирет. Ушул Макулдашуу

Тараптардын өз милдеттемелерин талапка ылайык аткаргандыгына чейин жарамдуу.

15. Ушул Макулдашуу бирдей күчкө ээ 3 нускада түзүлгөн: ар бир тарап үчүн бирден жана медиатор үчүн бир (медиация жол-жобосунун аткарылышын камсыз кылган уюмдар).

16. Тараптардын турган жери жана банк реквизиттери (паспорттук маалыматтары):

1-тарап	2-тарап
---------	---------

Тараптардын кол тамгасы

1-тарап

2-тарап

_____ (_____)

_____ (_____)

М. П.

М. П.

Интернешнл Алерт (International Alert)
346 Clapham Road, London SW9 9AP,
United Kingdom, Улуу Британия
Тел +44 (0)20 7627 6800, Fax +44 (0)20
7627 6900
general@international-alert.org
www.international-alert.org

«Эларалык сабырдуулук үчүн» Фондусу
Уметалиев көчөсү, 27-36, Бишкек шаары,
Кыргыз Республикасы
Тел.: +996 (312) 91-07-57, 91-08-58,
Факс: +996 (312) 91-08-57
fti@fti.kg
www.fti.org.kg